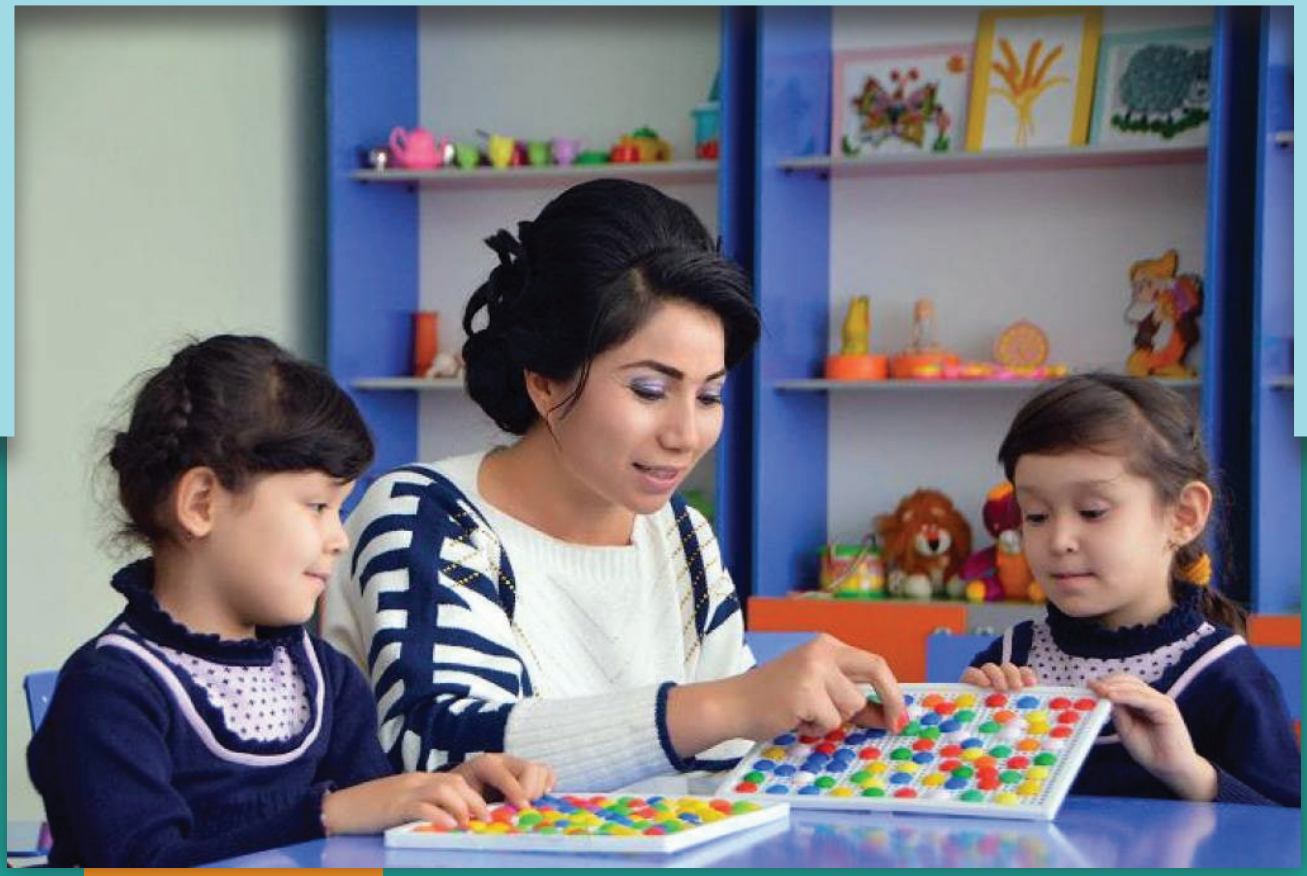
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(2)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 284 sahifa,
9-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Fortepiano ijroçiligida nota öqiş va musiqiy savodxonlikni rivojlantiriş 10
Burxonova Gulrux Umrzakovna

Autizm spektri buzilişi bölgan bolalarni korreksion-pedagogik qöllab-quvvatlaş: individual ehtiyojlar va amaliy yeçimlar 15
Nazokat Abidova Kutbiddinovna

Ixtisoslik fanlarini öqitişda işlab çiqariş va ta'lim integratsiyasini taşkil etişning nazariy asoslari 20
Kurbanov Aziz Teshavoyeviç

Jazoni ötab qaytgan onalar reintegratsiyasida onalik identifikatsiyasi va ota-ona–farzand munosabatlarini tiklaşning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 25
Samatova Dilrabo Yusufovna

Nutqiy va nutqiy bölmagan tovuşlarni idrok etişni rivojlantiruvçi öyin texnologiyalari 30
I. S. Xamrayeva, Nuriddinova Muxayyo Işxodjayevna

Umumiy örta va professional ta'lim tizimida ösmirlar deviant xulq-atvorining profilaktikasida psixolog va pedagoglar hamkorligi 35
Sulaymanova Dildora Kodirovna, Hamidova Volida Utkirjon qizi, Nigora Axmedova

Bölajak öqituvçilarning kasbiy mahoratini rivojlantirişda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş 40
Xolbayeva Dildora Azizovna

Katta maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda xorijiy tajriba asosida mnemonik jadvallardan foydalaniş samaradorligi 46
Abdulazizova Kamolaxon Abdurazzoq qizi

Innovatsion yondaşuv asosida bölajak öqituvçilarning huquqiy madaniyatini rivojlantiriş 51
Muxamadiyev Dilşod Aslitdinoviç

Dialektal frazemalarning uslubiy böyoqdorligi va ekspressiv-baholaş xususiyatlarining qiyosiy-statistik tahlili 55
Norqobilova Zarifa Axatullayevna

Гендерная специфика опосредующей роли интернет-зависимости во взаимосвязи сравнения внешности и самооценки у студентов 59
Багдасарова Д. Л.

Globallaşuv şaroitida ijtimoiy himoya terminologiyasining transformatsiyasi va uni milliy termin şaklida takomillaştiriş muammolari 63
Elmirzayeva Maftuna Dösmurod qizi

Taom va ovqatlaniş leksikasining lingvomadaniy xususiyatlari (ingliz va özbek tillarida) 68
Qöyliyeva Guliza Alişer qizi

Okkazional frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili ingliz va özbek tillarida 73
Fayzullayeva Malika Jamshid qizi

Pedagogik muloqot uslublarining maktabgaça yoşdagi bolalar biliş jarayonlariga ta'siri 78
Qodirova Malikaxon Kaxramonovna

Pedagogik oliy ta'limda xotin-qizlarning intellektual va kasbiy salohiyatini rivojlantirişda mentorlik texnologiyalarining imkoniyatlari 83
Yakubova Dinora Isakovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining ona tili ta'limini loyihalaş könikmasi: mazmuni va tarkibiy qismlari 89
Malikova Dilrabo Ravshan qizi

Oilaviy zöravonlikning ijtimoiy sabablari va psixologik oqibatlari 95
Dumarova Gulfira Kozimbekovna

Çiziqli tenglamalar sistemasini öqitişda fanlararo integratsiyaning didaktik imkoniyatlari 99
Bozorova O'g'iloy Hikmat qizi, Husanova Diyora Otabek qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Psixik kamol topişi vaqtinça töxtab qolgan bolalarga xos bölgan xususiyatlar va ular bilan korreksion işlar 104
Berdiyeva Lobar Norkabulovna

8-sinf biologiya darslarida "Ixtisoslaşgan hujayralar va özak hujayralar" mavzusini öqitişning ilmiy-metodik asoslari
Rahmanova Nargiza Turgunovna

Ingliz va özbek tillarida nominativ-ekspressiv frazeologizmlarning lingvo-kulturologik tadqiqi va ularni STEM ta'limi bilan integratsiyalaş imkoniyatlari 110
Bahromov Javoxir Rustam öğli

Musiqiy ta'lim yönalişi talabalarini öqitişda an'anaviy ijroçilik san'ati namunalarining örni 114
Dilşodjon Toşaliyev

Geografiya fanining zamonaviy öquv-metodik majmuasini takomillaştirişda xorijiy tajribalarning örni 117
Ismatov J. A.

Bölajak pedagoglarni öquvçilarda soğlom turmuş tarzini şakllantirişga örgatiş metodikasini takomillaştiriş... 123
Isokova Sevara Abdumannonovna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarda tabiatni anglaş könikmalarini rivojlantirişning psixologik-pedagogik şartlari 129
Karimova Sevara Şaxriddin qizi

Ösmirlarning özini anglash va özini boshqarish könikmalarini rivojlantirishda öqituvchining kasbiy refleksiyasi 134
Qambarali Baxramoviç Djörayev

Bölajak öqituvçilarda emotsional intellekt va kasbiy refleksiyani şakllantirişda narrativ texnologiyalarning örni 139
Sadiyeva Şaxnoza Xusanovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ijtimoiy kollaboratsiyani yölga qöyishdagi xalqaro tajribalar (ota-ona va MTT hamkorligi misolida) 145
Tojimirzayeva Buzulayxo Maxammad qizi

Didaktik drama vositasida bölajak öqituvçilarda kasbiy refleksiya va pedagogik taktni şakllantiriş 149
Xolbayeva Dildora Azizovna

Ta'limda robototexnika va sun'iy intellektni joriy etişning pedagogik imkoniyatlari 155
Mahmudov Ilxom Baxrom öğli

Nostandart masalalarni trigonometrik usullar yordamida yeçiş 162
Mambetkarimov Bayniyaz Meyrmanoviç, Saparova Aynura Arslanbay qizi

Oila va ta'lim muassasasi hamkorligida talaba qizlarni mustaqil hayotga va oilaviy munosabatlarga tayyorlaş mexanizmlari 168
Vaxabova Nasiba Abdulxamidovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirişda raqamli texnologiyalardan foydalaniş 172
Hasanova Sitora Otabekovna

Teacher-Guided Artificial Intelligence for Diagnosing and Correcting Students' Mathematical Errors in Grades 5–9 177
Gasimov Emil Emin

Integrativ yondaşuv asosida texnologiya fanini öqitiş metodik ta'minotini takomillaştirişning didaktik asoslari 183
Andaqulova Farzona Xayrulla qizi

Team Point System and Student Engagement 189
Dilbar Khasanova

Tarbiyaçilar faoliyatidagi kasbiy çeklovlarni yengiş va ularning mahoratini oşiriş metodikasi 194
Umarova Sarvinoz Akbarovna

"Ilk qadam" dasturining kognitiv rivojlaniş sohasi böyiça natijalarini baholaş vositalarini işlab çiqiş va sinovdan ötkaziş 197
S. K. Mamadaliyeva

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Oilaviy munosabatlarning ösmirlarda özini baholaş va şaxsiy mustaqillik şakllanişiga ta'siri 200
L. E. Izaitullayeva, Mamedov Jahongir Azerovich

Профессионально ориентированное обучение русскому языку студентов-экономистов в вузах Узбекистана 207
Киличева Феруза Бешимовна

Sport turizmi faoliyatida motivatsiya, ijtimoiy faollik va kasbiy refleksiyani rivojlantiriş yöllari 212
Dustov Jonibek Amriddinoviç

Sun'iy intellekt orqali talabalarda tanqidiy fikrlaşni rivojlantirişning pedagogik imkoniyatlari 217
Sodiqova Dilfuza Ropijonovna

Bölajak pedagoglarda zöravonliksiz muloqot könikmalarini rivojlantirişning pedagogik mexanizmlari 221
Sultanova Nilufar Raxmatullayevna

Методологические основы госпитальной педагогики как направления современной педагогической науки 227
Хакимова Гульшода Абдусаламовна, Чолокова Камилла Алексеевна

Maktabgaça ta'lim tizimida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanişning pedagogik imkoniyatlari 233
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Aliyeva Marjona Yusuf qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini taşkil etişda kompleks faoliyatlarda tarbiyalaş tizimiga qöyilgan zamonaviy talablar 239
Nazarkulova Laylo Saidjon qizi

STEAM va robototexnik loyihalaş faoliyati asosida bölajak muhandislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik mexanizmlarini takomillaştiriş 244
Abdumajitova Sayyohat Abduqosimovna

Tarbiyaçining didaktik öyinlarni yaratiş böyiça kasbiy kompetensiyasini rivojlantiriş 251
Gulomova Mahliyoxon Ikromjon qizi

Inklyuziv ta'limda innovatsion yondaşuvlar 255
Nazarova Dildora Asatovna

Öquvçilarda XXI asr könikmalarini rivojlantirişda BLUM taksonomiyasining örni. Quyi va yuqori darajali tafakkur 259
Nazarova Mavluda Uktamovna

Raqamlaştiriş davrida xorijiy tillarni öqitiş: til va tilga oid bölmagan ta'lim yönalişlari uçun pedagogik, raqamli hamda sun'iy intellekt texnologiyalari 263
Şaymanova Yulduz Toşniyazovna, Taşeva Dilorom Salimovna

Surxondaryo an'anaviy ayollar libosi bezaklarini zamonaviy etno-dizaynda transformatsiya qiliş tamoyillari 267
Jabborova Dilshoda Xolmamat qizi, Mamatova Fazilat Ixtiyorovna

Ixtisoslik fanlarini o'qitişda işlab çiqariş va ta'lim integratsiyasining taşkil etişning nazariy asoslari 272
Kurbanov Aziz Teşavoyeviç

PISA xalqaro baholaş dasturining mazmuni va rivojlaniş bosqiçlari 277
Uroqova Gulandon Akmal qizi

INKLYUZIV TA'LIMDA INNOVATSION YONDAŞUVLAR

Nazarova Dildora Asatovna
Oriental universiteti professor, pedagogika fanlari nomzodi,
"uzluksiz ta'lim pedagogikasi" kafedrasi
E-mail: dr.nazarovadildora@gmail.com

ORCID: 0009-0008-5117-4875

Annotatsiya: Maqolada inklyuziv ta'lim şaroitida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarni qöllab-quvvatlaşning psixologik-pedagogik mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda şaxsga yönaltirilgan yondaşuv, psixologik xavfsiz muhitni şakllantiriş, multidisiplinar hamkorlikni taşkil etiş hamda ota-onalar bilan tizimli muloqotning öquvçilarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanişiga ta'siri asoslab berilgan. Şuningdek, "Portage", "Little Steps" va "Numicon" kabi zamonaviy rivojlantiruvçi metodikalarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi samaradorligi yoritilib, ularni qöllaşning amaliy afzalliklari körsatib ötilgan. Maqolada xalqaro tajriba va milliy ta'lim siyosati uyğunligi asosida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarni qöllab-quvvatlaşning kompleks modeli taklif etiladi.

Kalit sözlar: inklyuziv ta'lim, psixologik-pedagogik yondaşuv, alohida ta'lim ehtiyojlari, individual rivojlaniş, psixologik xavfsizlik, multidisiplinar hamkorlik, rivojlantiruvçi metodikalar.

Abstract: This article examines the psychological and pedagogical mechanisms for supporting students with special educational needs in inclusive education settings. The study highlights the importance of a learner-centered approach, the creation of a psychologically safe learning environment, multidisciplinary collaboration, and systematic parental involvement in promoting students' cognitive, emotional, and social development. Particular attention is given to the analysis of modern developmental methods such as "Portage," "Little Steps," and "Numicon," highlighting their effectiveness in individualized learning. Based on the integration of international experience and national educational policy, the article proposes a comprehensive model for supporting learners with special educational needs.

Key words: inclusive education, psychological and pedagogical approach, special educational needs, individualized development, psychological safety, multidisciplinary collaboration, developmental methods.

Аннотация: В статье рассматриваются психолого-педагогические механизмы поддержки учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. В работе обоснована значимость личностно-ориентированного подхода, формирования психологически безопасной образовательной среды, организации междисциплинарного взаимодействия специалистов, а также системного сотрудничества с родителями для обеспечения когнитивного, эмоционального и социального развития учащихся. Особое внимание уделено анализу современных развивающих методик ("Portage", "Little Steps", "Numicon") и их эффективности в индивидуализированном обучении. На основе синтеза международного опыта и национальной образовательной политики предложена комплексная модель поддержки учащихся с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: инклюзивное образование, психолого-педагогический подход, особые образовательные потребности, индивидуальное развитие, психологическая безопасность, междисциплинарное взаимодействие, развивающие методики.

KIRIŞ

Ta'lim tizimida öquvçilarning sifatli ta'lim oliş huquqini ta'minlaşning muhim asoslari sifatida insonparvarlik, teng imkoniyatlar va inklyuzivlik tamoyillariga ustuvor ahamiyat berilişi zamonaviy tendensiyalardan biri hisoblanadi. Şu bois, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar ta'lim jarayonining passiv iştirokçilari emas, balki uning tölaqonli va faol subyektlari sifatida e'tirof etiladi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har bir öquvçining individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslaştirilgan ta'lim muhitini yaratiş, ularning akademik, ijtimoiy va şaxsiy rivojlanişini qöllab-quvvatlaş hamda jamiyat hayotiga muvaffaqiyatli integratsiyalaşuvini ta'minlaşdan iborat. Bu jarayon alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarni pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan qöllab-quvvatlaşning kompleks mexanizmlarini işlab çiqiş va amaliyotga joriy etişni talab qiladi.

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar kognitiv, psixofiziologik, kommunikativ va sensor rivojlaniş xususiyatlariga köra boşqa öquvçilardan muayyan darajada farqlanişi mumkin. Uşbu xususiyatlar ta'lim jarayonini taşkil etişda differensial va individual yondaşuvlarni qöllaşni, moslaştirilgan öquv dasturlari, maxsus pedagogik metodlar hamda samarali qöllab-quvvatlaş strategiyalaridan foydalanişni talab etadi. Şu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim faqat bilim va könikmalarni şakllantiriş bilan çeklanmay, balki öquvçilarning emotsional farovonligini ta'minlaş, psixologik barqarorligini mustahkamlaş, mustaqil hayot könikmalarini rivojlantiriş hamda tengdoşlari bilan samarali ijtimoiy munosabatlarni şakllantirişga ham xizmat qiladi. Şuning uçun alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarni qöllab-quvvatlaş jarayoni pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillarning uyğunligiga asoslangan kompleks tizim sifatida qaralişi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Psixologik qöllab-quvvatlaş inklyuziv ta'lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanib, öquvçilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ularning şaxsiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaşga qaratilgan. Mazkur yondaşuv öquvçilarda ijobiy "Men" konsepsiyasini şakllantiriş, öz kuçi va imkoniyatlariga bölgan işonçni mustahkamlaş, emotsional holatni boşqariş hamda samarali kommunikativ könikmalarni rivojlantirişga xizmat qiladi. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarni qöllab-quvvatlaş jarayonida öqituvçilar, psixologlar, maxsus pedagoglar, logopedlar va ota-onalar örtasidagi tizimli hamkorlik muhim omil sifatida namoyon böladi. Bunday hamkorlik öquvçining ta'limiy ehtiyojlarini töliq aniqlaş, individual rivojlaniş yönalişlarini belgilaş hamda uning intellektual, ijtimoiy va şaxsiy salohiyatini röyobga çiqariş uçun zarur şart-şaroitlarni yaratadi. Natijada bolaning ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslaşuvi, ijtimoiy integratsiyasi va mustaqil hayotga tayyorgarligi ta'minlanadi.

Bio-psixo-ijtimoiy yondaşuv alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar bilan işlaşning eng kompleks va ilmiy asoslangan yönalişlaridan biri bölib, unga köra, bolaning rivojlanişi faqat uning individual psixologik holati yoki kognitiv qobiliyatlari bilan emas, balki u yaşayotgan ijtimoiy, oilaviy va pedagogik muhit bilan ham çambarças boğliqdir. Mazkur yondaşuv bolani "ajratilgan obyekt" sifatida emas, balki oila, maktab, soğliqni saqlaş tizimi, psixologik xizmatlar va keng jamoatçilik örtasidagi özaro munosabatlar natijasida şakllanadigan murakkab ijtimoiy tizimning faol subyekti sifatida talqin etadi. Şu sababli bolaning ehtiyojlarini çuqur örganiş, uning rivojlanişidagi kuçli va zaif tomonlarni aniqlaş hamda individual ta'lim strategiyasini işlab çiqiş psixolog, maxsus pedagog, logoped, öqituvçi va boşqa mutaxassislar tomonidan hamkorlikda amalga oşirilişi zarur.

Bio-psixo-ijtimoiy yondaşuvning asosiy xususiyati şundaki, u bolaning rivojlanişini bir vaqtning özida uçta ölçov asosida körib çiqadi:

1. Biologik – genetik omillar, soğliq holati, sensor tizimlar faoliyati;
2. Psixologik – idrok, diqqat, emotsional barqarorlik, motivatsiya;
3. Ijtimoiy – oila muhiti, tengdoşlar bilan munosabatlar, ta'lim muassasasidagi psixologik-ijtimoiy iqlim.

Mazkur yondaşuv erta taşxislaş, individual rivojlaniş dasturini töğri rejalaştiriş va ta'lim jarayonida uzoq muddatli barqaror natijalarga erişişga xizmat qiladi. Şu bois u inklyuziv ta'lim tizimining ilmiy jihatdan asoslangan markaziy tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaraladi. Inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarning muvaffaqiyati köp jihatdan ta'lim muassasasida yaratilgan psixologik xavfsizlik muhitiga boğliq. Psixologik xavfsizlik bolaning öz fikrini qörqmasdan ifoda etişi, xato qilişdan uyalmasligi, tajovuz yoki kamsitişdan himoyalangan bölişi hamda tengdoşlari va öqituvçilari tomonidan qabul qilinişini anglatadi.

Xususan, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar uçun bunday muhit quyidagi jihatlari bilan alohida ahamiyat kasb etadi: Emotsional barqarorlikni şakllantiradi, çunki bola öz his-tuyğularini oçiq ifoda eta oladi. Ijobiy öquv motivatsiyasini oşiradi, çunki öquvçi özini xavfsiz his qiladigan muhitda faolroq böladi. Ijtimoiy moslaşuvni tezlaştiradi, çunki bola tengdoşlari bilan tabiiy muloqot örnatiş imkoniyatiga ega böladi. Özига bölgan işonçni kuçaytiradi, bu esa akademik muvaffaqiyatning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Reabilitatsiya markazlari, ixtisoslaştirilgan hamda umumiy ta'lim muassasalarida psixologik xavfsizlikni ta'minlaş pedagogik-psixologik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi.

Mutaxassislarning asosiy vazifalaridan biri bolaning xavotir darajasini kamaytiriş, ijobiy muloqot muhitini yaratiş, psixologik tahdidlarni bartaraf etiş va ijtimoiy qöllab-quvvatlaş tizimini şakllantirişdan iborat. Bu jarayon öqituvçi, ota-ona va psixologning hamkorlikdagi faoliyati orqali yanada samarali taşkil etiladi. Psixologik xavfsizlik muhiti şakllangan ta'lim muassasasida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar öz salohiyatlarini töliqroq namoyon etiş imkoniyatiga ega böladilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bölgan öquvçilarni qöllab-quvvatlaşning amaliy jihatlaridan biri rivojlantiruvçi metodlardan foydalanişdir. Bugungi kunda xalqaro miqyosda tan olingan qator metodikalar mavjud bölib, ular bolaning individual rivojlaniş sur'ati, ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslaştirilgan. Inklyuziv ta'limning milliy modelini yaratişda rivojlangan mamlakatlarda bu borada qöllanib kelinayotgan metodik yondaşuvlardan foydalaniş samarali natijalarga olib keluvçi omil sanaladi. Şu sababli ulardan ayrimlarini yoritiş maqsadga muvofiqdir.

"Portage" dasturi 0-6 yoşdagi bolalar bilan işl aş ucun yaratilgan bölib, ayniqsa, rivojlanişida sustlik kuzatiladigan bolalar ucun samarali hisoblanadi. Uning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Bola bilan individual işl aş rejasini işlab çiqiş;
2. Kicik, aniq va ölçab böladigan vazifalarni belgilaş;
3. Oilani ta'lim jarayoniga faol jalb etiş;
4. Har bir muvaffaqiyatni muntazam monitoring qiliş imkoniyatini yaratiş.

"Little Steps" metodikasi bolalarni kicik bosqiçlarda rivojlantirişga qaratilgan bölib, motor könikmalar, nutqiy rivojlaniş, kognitiv faoliyat va kundalik hayot könikmalarini bosqiçma-bosqiç örgatişni nazarda tutadi. Metodikaning asosiy ustunligi har bir qadamning kicik, sodda va oson özlaştiriladigan tarzda taşkil etilişida namoyon böladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

"Numicon" metodikasi vizual, sensor va manipulyativ materiallarga asoslangan matematika öqitiş tizimidir. U, xususan, diskalkuliya, diqqat yetişmovçiligi va kognitiv qiyinciliklarga ega bolalar ucun samarali hisoblanadi. Metodikaning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. "Körib örganiş" tamoyiliga asoslanadi;
2. Abstrakt matematik tuşuncalarni konkret predmetlar orqali örgatadi;
3. Bolalarda mustaqil fikrlaşni rivojlantiradi;
4. Öquvçining öz muvaffaqiyatini tezroq his qilişiga yordam beradi.

Bayon etilgan barça metodikalar individual yondaşuvga asoslanib, bolaning emotsional, nutqiy, motor va kognitiv rivojlanişiga kompleks ta'sir körsatadi. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar bilan işl aşda ota-onalar bilan samarali hamkorlikni ta'minlaş pedagogik-psixologik yondaşuvning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir.

Tadqiqotlar şuni körsatadiki, oilaviy qöllab-quvvatlaş mavjud bölgan şaroitda bolalarning rivojlaniş sur'atlari va ta'limdagi muvaffaqiyati sezilarli darajada oşadi. Ota-onalar farzandining rivojlaniş jarayonini kundalik hayotda eng yaqindan kuzatuvçi şaxslar bölganligi sababli, ular tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar psixologik xizmatlar ucun muhim manba vazifasini bajaradi. Psixolog ota-onalar bilan muntazam muloqot olib borib, bolaning ehtiyojlari, emotsional holati va rivojlaniş dinamikasi haqida fikr almaşib borişi lozim.

Samarali hamkorlik quyidagi yönalişlarni qamrab oladi:

1. Ota-onalarni maslahat jarayoniga jalb qiliş;
2. Bolaga uy şaroitida qanday yordam beriş böyiça yöriqnomalar işlab çiqiş;
3. Ota-onalarning ehtiyojlari va fikrlarini inobatga olgan holda individual rivojlaniş dasturini işlab çiqiş;
4. Ota-onalarning psixologik savodxonligini oşiriş, ya'ni ularga farzandining xatti-harakatlari va ehtiyojlarini tuşuniş mexanizmlarini örgatiş.

Ota-onalar bilan mustahkam hamkorlik alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçining rivojlaniş strategiyasini yanada barqarorlaştiradi va ta'lim jarayonining natijadorligini oşiradi. Inklyuziv ta'lim jarayonida psixolog va pedagog örtasidagi yaqin hamkorlik bolaning ta'limiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanişini har tomonlama qöllab-quvvatlaşda hal qiluvçi örin tutadi. Pedagog öquv jarayonini taşkil etuvçi mutaxassis sifatida bolaning akademik ehtiyojlarini yaxşi biladi, psixolog esa uning ruhiy holati, emotsional ehtiyojlari va xulq-atvoridagi öziga xosliklarni tahlil qiladi. Şu bois, ikki mutaxassisning uzviy hamkorligi quyidagi natijalarga erişiş imkonini beradi:

1. Bola ucun moslaştirilgan öquv strategiyalarini işlab çiqiş;
2. Bola xulq-atvoridagi özgarişlarni erta aniqlaş;

3. Stress, qörquv yoki moslaşuv bilan boğliq muammolarni öz vaqtida bartaraf etiş;
4. Öquv jarayonida yuzaga kelişi mumkin bölgan qiyinciliklarning oldini oliş;
5. Ta'lim jarayonini psixologik jihatdan soğlom va samarali taşkil etiş.

Mazkur hamkorlik, ayniqsa, multidisiplinar yondaşuv doirasida muhim ahamiyatga ega. Psixolog, logoped, maxsus pedagog va sinf öqituvçisining birgalikdagi faoliyati alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçining rivojlaniş trayektoriyasini töğri belgilaşga imkon beradi.

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar turli rivojlaniş xususiyatlari tufayli individual yondaşuvni talab qiluvçi bolalardir. Ular intellektual, emotsional, sensor yoki jismoniy xususiyatlari bilan farqlanadi. Mazkur toifaga mansub öquvçilar an'anaviy ta'lim metodlari yordamida öz salohiyatlarini töliq namoyon eta olmasliklari mumkin. Şu bois, ular ucun differensial va moslaştirilgan yondaşuvni qöllaş zarur. Bunday bolalar bilan işl aşda psixologik yondaşuvlar ularning ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiyalaşuvi ucun muhim ahamiyatga ega. Psixologik yondaşuvlar ta'lim jarayonining sifatini oşiradi, öquvçining individual rivojlaniş trayektoriyasiga muvofiq ta'lim olişiga yordam beradi va uning içki salohiyatini röyobga çiqarişga xizmat qiladi.

XULOSA

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilar bilan işlaşda psixologik-pedagogik yondaşuvlar inklyuziv ta'limning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Öquvçilarni qöllab-quvvatlaş jarayoni nafaqat akademik özlaştirişni ta'minlaşga, balki ularning emotsional farovonligini mustahkamlaş, psixologik xavfsizlik darajasini oşiriş va ijtimoiy muhitga moslaşuvini qöllab-quvvatlaşga ham qaratilgan bölişi zarur. Ta'lim jarayonida psixologik yondaşuvlar bolaning individual ehtiyojlari, ruhiy holati, rivojlaniş sur'ati va ijtimoiy tajribasini inobatga oliş orqali ta'lim sifatini oşirişga xizmat qiladi.

Uşbu jarayonda öqituvçi, logoped, maxsus pedagog, psixolog va ota-onalarning özaro hamkorligi bolaning ta'limiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanişi uçun mustahkam zamin yaratadi. Inklyuziv ta'lim jarayonida psixologik yondaşuvlarni tatbiq etiş alohida ta'lim ehtiyojlariga ega öquvçilarning özига bölgan işonçini oşiradi, ta'limga bölgan qiziqişini kuçaytiradi, jamoadagi ijtimoiy munosabatlarini mustahkamlaydi hamda akademik muvaffaqiyatga erişiş imkoniyatlarini kengaytiradi. Şuningdek, bu yondaşuvlar bolalarning içki salohiyatini töliq namoyon etişi, jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalaşuvi va özini jamiyatning tölaqonli a'zosi sifatida his qilişi uçun zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 2023.
2. Özbekiston Respublikasining "Ta'lim töğrisida"gi 637-son Qonuni. 2020. https://lex.uz/docs/-5013007
3. "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgaça rivojlantiriş konsepsiyasi". Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni. https://lex.uz/ru/docs/-4312785
4. "2022-2026-yillarga möljallangan Yangi Özbekistonning taraqqiyot strategiyasi töğrisida"gi Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. https://lex.uz/ru/docs/-5841063
5. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bölgan bolalarga ta'lim-tarbiya beriş tizimini yanada takomillaştiriş çora-tadbirlari töğrisida"gi PQ-4860-son qarori. https://lex.uz/docs/-5044711
6. Broderick, A., Mehta-Parekh, H., Reid, D. (2005). Differentiating Instruction for Disabled Students in Inclusive Classrooms. Theory Into Practice, 44(3), 194-202.
7. Dewsbury, B., Brame, C. (2019). Inclusive Teaching. CBE Life Sciences Education.
8. Florian, L., Black-Hawkins, K. (2011). Exploring Inclusive Pedagogy. British Educational Research Journal, 28.
9. Nazarova, D. A. Inklyuziv ta'lim asoslari. Toşkent: "Lesson Press", 2022.
10. Nazarova, D. A. (2020). "Aspects of Orientation of Students of the Professional Development Courses in the Direction Managers of Educational Institutions' to the Effective Organization of Inclusive Education". European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8(8), 7-12.
11. Nazarova, Dildora Asatovna. Issues of Involving Children with Hearing in Inclusive Education. European Journal of Agricultural and Rural Education (EJARE). Vol. 2, No. 12, December 2021, ISSN: 2660-5643, p. 149. Available at: https://www.sçolarzest.com.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(2)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.